

**ГУМАНІЗМ АНТИВОЄННОЇ НОВЕЛІСТИКИ Е. ХЕМІНГУЕЯ (на матеріалі романів
"Прощай, зброє" та "І сонце сходить")**

Наукова стаття присвячена проблемі гуманістичного характеру антивоєнних романів американського письменника ХХ століття Ернеста Хемінгуея – "Прощай, зброє" та "І сонце сходить"; дослідженню факторів, що у свій час визначили тематику творчих пошуків автора, та історико-типологічному аналізу вищезгаданих літературних творів.

Ернеста Хемінгуея – письменника зі світовим іменем – цілком справедливо називають ровесником ХХ століття. Об'єктивним підґрунтям даного твердження є не лише хронологічні збіги, адже Е. Хемінгуей народився на зламі двох століть – у 1899 році, а й специфічна манера життя письменника. Він, можна сказати, жив життям своєї епохи. Світові та громадянські війни – одне із трагічних породжень суперечливої, складної історії минулої доби, і Е. Хемінгуей не залишається байдужим спостерігачем кривавих воєнних зіткнень, а є активним учасником багатьох історичних подій світового масштабу, виступаючи завжди на боці правди та гуманізму. Він виявився справжнім ровесником ХХ століття тому, що з крайньою відвертістю великого майстра слова намагався дати відповіді на найгостріші, злободенні питання сучасності. Творчість кожного істинного митця завжди тісно пов'язана з епохою, з моральними проблемами, ідеологією та соціальними настроями цієї епохи. У Е. Хемінгуея цей зв'язок проявляється з особливою безпосередністю, адже біографічні особливості письменника рефлексуються на його творчий доробок. Можливо, саме йому, як нікому іншому, вдалось оголити низку болючих першорядних для людини питань, рафінувавши їх від поверховості та сугестивності.

Глобальні проблеми народу й історії багатьма тогочасними письменниками розв'язуються на матеріалі війни, пам'ять про яку не полишає покоління тих, хто пройшов крізь її горнило. Е. Хемінгуей на фронтах громадянських та світових воєн повною мірою відчув на собі трагізм, жорстокість та залізну хватку цього соціально-історичного феномену. Це й спрямувало його подальші творчі пошуки у русло антивоєнної тематики та гуманізму: Мені хотілося б вірити, що якщо я тепер буду писати про війну, я зроблю це чітко, а війна – ненависна справа [1: 238].

Виходячи з цього, детермінується **мета** даного дослідження – історико-типологічне вивчення антивоєнних романів Е. Хемінгуея та виявлення гуманістичного спрямування їх поетики. Актуальність роботи впливає із потреби у систематичному аналізі рецепції антивоєнної новелістики Е. Хемінгуея зарубіжними та українськими літературознавцями (Т. Денисова, Д. Затонський, Н. Анастасьєв, І. Кашкін, А. Старцев, Н. Чикирис).

Чи вдалося письменникові втілити у життя свій задум? Безумовно! Він писав чітко, лаконічно, дехто закидає, що навіть "сухо", але попри це, – яскраво, майстерно, не випускаючи читача з кола незаперечних і відчутних на дотик реалій. Реалій воєнного та повоєнного світів: у першому герой Е. Хемінгуея стоїть перед обличчям фізичної смерті, а в другому він психологічно деструктивований, адже його високі ідеали виявились затоптаними у багнюку фальшу, меркантильності та лицемірства.

Тема війни, її місце у житті людини довгі роки – якщо не все свідоме життя – хвилювала Е. Хемінгуея, на фоні якої письменник художньо і філософськи осмислює проблему діалектики життя та смерті: з точки зору автора і героя, через натуралістичні описи, форму повісткування, лейтмотиви, символіку, підтекст тощо [2: 44]. Війна, наче тінь, переслідує героїв на сторінках хемінгуєвських творів. Вона – безтілесний протагоніст, але реально відчутна та всюдисуща для того, на кому поставила своє зловіще тавро. Від неї не сховаєшся ні в соборі під час молитви; про неї не забудеш, охоплений хвилюючим очікуванням приходу нового життя у цей світ; її не загубиш у безкінечній низці ресторанів, барів, кафетеріїв; її не втопиш у солодкому вині...

Відчуттям безнадії та трагедії пронизано більшість творів Е. Хемінгуея раннього етапу його письменницької діяльності. Проте до істинних висот трагізму художник піднімається в романі "Прощай, зброє". Це історія кохання на рівні окремо взятих доль, трагічний розвиток якої визначають зовнішні катаклізми. Еволюція сюжетної лінії роману характеризується почерговим зображенням контрастних картин із життя героїв, де негаразди час від часу змінюються світлими хвилинами щастя. Та попри це, безперервно присутнє передчуття загибелі, кінця – передчасна безпідставна смерть головної героїні, навіть не від "обіймів ненажерливої війни", а під час положів обриває всі надії та сподівання на безхмарне майбутнє життя. Та Е. Хемінгуей не зупиняється на зображенні особистої трагедії окремого індивіда, а переносить її у площину загальнолюдського, підкреслюючи хаотичність світу та беззмислове існування людини у ньому. Вустами головного героя, Фредеріка, письменник промовляє формулу нездоланного закону, який керує людськими долями: "Коли люди приносять стільки мужності в цей світ, світ доконче має вбити їх, щоб зламати, ото ж звичайно і вбиває. Світ ламає кожного, а опісля багато хто ще й міцнішає на зламах. Але тих, хто не дає себе зламати, він убиває. Він убиває і дуже добрих, і дуже ніжних, і дуже хоробрих – йому однаково. А коли ти ні з тих, ні з тих і ні з тих, можеш бути певен, що він уб'є і тебе, тільки не так скоро, без поспіху" [3: 647].

У романі "Прощай, зброє" герой Е. Хемінгуея втрачає все. Почуття приреченості, самотності, безпритульності, втрати досягають у кінці твору найгострішого звучання. Письменник залишає свого героя у стані відчаю, спустошеного, без надії на майбутнє, демонструючи таким чином типового представника "втраченого покоління", яке переживши війну, не здатне знайти свого місця у суспільстві, не йме йому віри і марно проживає життя.

"Тематика, ідеї, творчі пошуки Е. Хемінгуея багатьма голосами перекликаються з проблемою так званого "втраченого покоління" [4: 54] – американської молоді, яка усвідомила, що держава підступно обманула її, відправивши на фронт Першої Світової війни ніби для боротьби за демократію і свободу, а насправді лише як "гарматне м'ясо" у цинічний гризні за переділ світу. "І в тих, хто йшов в атаку під кулеметним вогнем, хто мокнув і мерз в окопах, хто задихався у жовтих хмарах газу, неначе спала з очей полуда" [5: 13]. Разом з вірою вони втратили і надію.

Е. Хемінгуей у своїй антивоєнній новелістиці натуралістично створює духовну історію людини "втраченого покоління", малює її внутрішній світ та філософію життя [4: 55]. Фізична історія героя Е. Хемінгуея складається із трьох головних ланок: війна, повернення солдата і подальше його буття у повоєнному світі. Повоєнні будні непомітно минають на сторінках роману "І сонце сходить" – апології богемі "втраченого покоління" – де і Роберт Кон, і Майкл Кемпбел, і леді Брет Ешлі... розтрачують своє життя на розваги, випивку та веселощі. Усі вони намагаються втопити біль, тугу, відчуття приреченості у вині, коханні та гонитві за задоволенням, що не до душі Джейку Барнсу, який прагне відкрити внутрішній кістяк духовного спокою. Слід акцентувати увагу на тому факті, що в антивоєнних романах письменника, зважаючи на певні риси їх біографічності, авторське "я" часто зливається із "я" ліричного героя, тобто важко визначити, де йдеться від імені діючої особи, а де оповідь ведеться від імені автора [6: 26]. Таким чином, як для героя, так і для його творця, у цьому трагічному безнадійному світі необхідно було знайти хоч якийсь якір, чи хоча б соломинку, за яку можна було б зачепитись. Е. Хемінгуей знайшов такий якір у сформульованому ним у ті роки "моральному кодексі". Зводиться він приблизно до наступного: оскільки людина у цьому житті приречена на поразку і безпросвітне існування, то єдине, що їй залишається, аби зберегти свою гідність, це бути мужньою, не підкорятись обставинам, якими б жахливими вони не були, дотримуватись, як у спорті, правил "чесної гри".

Е. Хемінгуей безумовно слід віднести до числа письменників, для яких психічне життя людини – головний об'єкт спостережень і вивчення. Як художника його відзначає інтерес до деталей руху характеру не лише під визначальним впливом довкілля, але і в результаті досить стійкого самостійного внутрішнього розвитку героїв, їх моральних пошуків, їх випробувань в екстремальних ситуаціях, роздумах про сенс життя тощо. "В антивоєнних романах Е. Хемінгуея надзвичайно важливу функцію виконують внутрішні монологи в аспекті психологічного аналізу" [7: 10]. У них людина залишається на самоті сама з собою, відокремлюється від світу, від його лицемірства і жорстокості, таким чином прилучаючись до істини. Думки плутаються, порушуються їх логічна послідовність, виникають випадкові асоціації, уява примхливо змішує риси реальності і нерелігійності, але в цій плутанині є своя правда – правда збентеження свідомості, що наполегливо шукає ясності і відповіді на життєві проблеми (наприклад, численні внутрішні монологи Джейка та Генрі). "Нема нічого гіршого, як війна. Ми тут, у санітарному загоні, навіть не можемо збагнути, яке це страхіття. Та навіть коли людина збагне весь жах війни, вона однаково не може нічого зарадити, бо їй тьмариться розум" [3: 510].

Відтворюючи внутрішнє життя людини, яка пройшла крізь "м'ясорубку війни", усвідомила страшні наслідки патріотичних вигуків і псевдофразеології патетичних промов Е. Хемінгуей на позиціях гуманіста стверджує, що "війна навіть за благородні ідеали – це завжди злочин проти людства, адже яка б сторона не одержала перемогу, людина завжди залишається у програті" [8: 13].

Антивоєнні романи Е. Хемінгуея – це новаторські твори за змістом і за художньою формою. У них осмислюються з художньої і філософської точок зору глобальні проблеми століття у відповідній формі. Об'єднуючим принципом у кожному з творів виступає загальний ідейно-естетичний пафос – викриття та засудження війни. Письменник непохитний у своєму переконанні, що воєнне лихоліття є злочином проти людства, який не можна виправдати жодними державними інтересами. Монолітною є також думка Е. Хемінгуея, що війна – це безглуздя, яке не вирішує політичних проблем, а призводить до масового винищення, горя, сліз, каліцтв, психологічних травм, духовного зубожіння, озвіріння, втрачених ідеалів... Характерною художньою особливістю творчої манери письменника-гуманіста є те, що він не лише засуджує війну, як згусток антигуманних дій проти людства, а й правдиво викриває її винуватців – правлячі кола, які заради збільшення сфер впливу приносять у жертву людське життя.

Антивоєнні романи Е. Хемінгуея відзначаються реалістичним духом пізнання дійсності. Вони збагатили світову літературу і, можна навіть сказати, збагатили соціальну думку людства. Письменник з позицій конкретно-історичного аналізу зумів дати життєво правдиве зображення історичної дійсності та створити панораму війни, розібратись у її рушійних силах, показати людину на війні у небезпечних, екстремальних ситуаціях, що виникають на перехресті особистих долі з великими дорогами історії. У його романах звучить гуманістичний протест проти масового насильства і розбою. І цей протест мав життєву основу, був осмислений як вираження одностайної волі народів. Книги Е. Хемінгуея містять одну із найважливіших ідейних засад, властивих усій художній культурі ХХ століття: гуманістичний протест проти сил, які несуть людству смерть і руйнування. Таким чином, співзвучність загальної тональності творчості американського письменника тим настроям, що панували у світі, була одним із провідних факторів феноменального успіху і популярності антивоєнних романів Е. Хемінгуея.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гиленсон Б.А. Хемингуэй-антифашист // Американская литература 30-х годов XX века. – М.: Высшая школа, 1974. – С. 232–241.
2. Денисова Т.Н. Эрнест Хемингуэй. Жизнь и творчество. – К.: Дніпро, 1972. – 164 с.
3. Хемингуэй Е. Твори: У 4-х томах. – К.: Дніпро, 1979 – 1981.
4. Бунина С.Н. Эрнест Хемингуэй. – Харьков: Изд-во "Ранок", 2002. – 72 с.

5. Затонский Д.В. Эрнест Хемингуей – письменник і людина // Вікно в світ. – 1999. – № 6. – С. 6–26.
6. Анастасьев Н. Творчество Э. Хемингуэя: Книга для учащихся. – М.: Просвещение, 1981. – 112 с.
7. Яремчук Н.В. Хемингуей і Гончар: взаємодія художніх систем: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Дніпропетрський нац. ун-т.– Дніпропетровськ, 2003. – 15 с.
8. Чикирис Н.В. Творчість Ернеста Хемінгуея в українському літературному процесі ХХ століття (рецепція і типологія): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Тернопільський нац. педагог. ун-т. – Тернопіль, 2005. – 17 с.

Матеріал надійшов до редакції 14.04.2006 р.

Семенюк О.В. Гуманізм антивоенної новелістики Е. Хемінгуея (на матеріалі романів "Прощай, оружие" і "І восходить сонце").

Стаття посвячена проблемі гуманістического характеру антивоєнних романів американського письменника ХХ століття Ернеста Хемінгуея – "Прощай оружие" і "І восходить сонце"; дослідженню факторів, котрі в своє время детерминували тематику творчих пошуків автора; історико-типологічному аналізу вищеупомянутих літературних произведень.

Semenyuk O.V. Humanism of E. Hemingway's antiwar novels (on the basis of the novels "Farewell to Arms", "The Sun Also Rises").

The article studies the problem of humanism of E. Hemingway's antiwar novels "Farewell to Arms" and "The Sun Also Rises". The paper also investigates the factors that determined the themes of the author's creative work and works out the historical and typological analysis of his novels.